

06/23

ERVARINGEN VAN JONGEREN
IN LEEUWARDEN OOST MET
WERKEN EN DE BIJSTAND

Samenvatting

Over twintig jaar staan er geen jongeren meer langs de kant, zij hebben betaald werk of participeren op een andere voor hen en de wijk waardevolle wijze, dat is de ambitie van de pijler werk van het Programma Leeuwarden Oost. Om deze ambitie te verwezenlijken is het belangrijk de doelgroep te kennen. Daarom heeft Planbureau Fryslân interviews gehouden met zeven jongeren uit Leeuwarden Oost om hun ervaringen met werk en de bijstand in beeld te brengen. Hieruit kwam naar voren dat privéomstandigheden, de situatie op het werk en de begeleiding van invloed zijn op het weer gebruikmaken van de bijstand door de jongeren.

Alle zeven jongeren hebben in de privésituatie zaken spelen die tijd en energie kosten wat hun werk kan beïnvloeden. Ze praten hier niet makkelijk over met hun werkgever of met hun contactpersoon. Wanneer ze dit wel doen en er wordt niet met ze meegedacht, voelen ze zich niet serieus genomen en haken ze af. Hierdoor ontstaan miscommunicaties en is het mogelijk dat ze worden ontslagen of uit frustratie zelf ontslag nemen.

Alle jongeren geven aan dat ze behoefte hebben aan maatwerk en empathie, zowel vanuit hun werkgever als hun begeleider. Ze geven aan te willen werken, passie te hebben voor een bepaalde sector en het belangrijk te vinden werk te doen waar ze plezier uit halen. Wanneer dit niet het geval is, lukt het ze vaak niet om het werk vast te houden.

Door de jongeren wordt veel stress ervaren. Ze geven aan dat er een financieel gat valt wanneer ze van werk naar de bijstand gaan en andersom, hierdoor krijgen ze stress over het betalen van hun vaste lasten. Ook zijn ze zich erg bewust van wat ze wel en niet zeggen, omdat ze bang zijn dat hun uitkering wordt gekort.

De privésituatie, werksituatie en de begeleiding die de jongeren krijgen zijn dus alle drie van invloed op hoe jongeren werken en de bijstand ervaren. Deze drie factoren komen vaak tegelijkertijd voor. Hieruit blijkt de complexiteit van de redenen dat jongeren weer gebruikmaken van de bijstand na een periode van werk. Verschillende zaken hebben met elkaar te maken en versterken elkaar. Er is nooit maar één reden.

// INLEIDING

Aanleiding

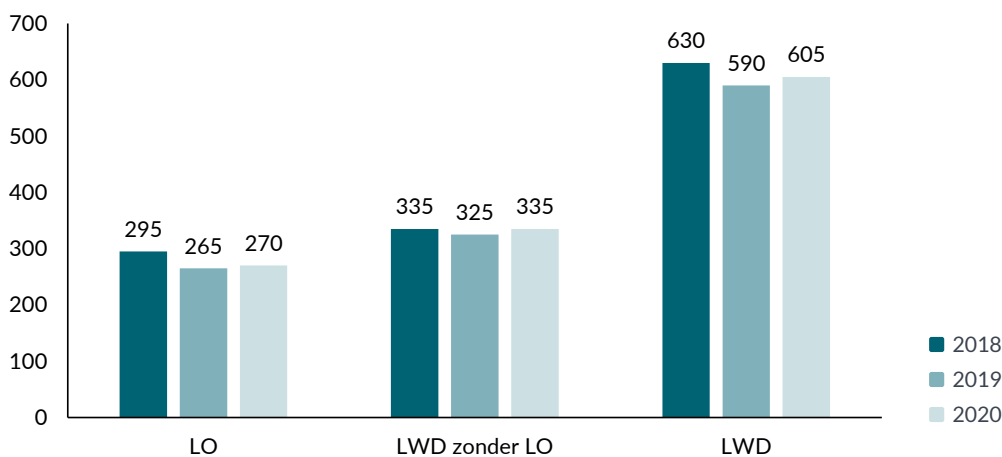
In 2021 hebben ruim vijftig partners van het Programma Leeuwarden Oost (2022) de doelstelling ondertekend om in twintig jaar, Leeuwarden Oost leefbaarder te maken: iedereen moet er fijn kunnen wonen, met een goede opleiding en inkomen, en in een goede gezondheid. Werk is één van de vier pijlers van dit programma. De ambitie van deze pijler is dat er over twintig jaar geen jongeren meer langs de kant staan, zij hebben betaald werk of participeren op een andere, voor hen en de wijk, waardevolle wijze. Er is kennis nodig over de doelgroep om deze ambitie te realiseren.

Er is veel informatie beschikbaar over jongeren in de bijstand en het hebben van werk vanuit het UWV, de gemeente en de werkgevers, maar de ervaringen vanuit de jongeren zelf zijn nog onvoldoende in beeld gebracht. Samen met Data Fryslân en Gemeente Leeuwarden doet Planbureau Fryslân daarom onderzoek naar jongeren tussen de achttien en zeventwintig jaar in Leeuwarden Oost die bijstand ontvangen. Data Fryslân en Gemeente Leeuwarden maken kwantitatieve data beschikbaar over jongeren in de bijstand in Leeuwarden Oost en Planbureau Fryslân doet kwalitatief onderzoek door middel van interviews¹. In dit onderzoek wordt de volgende vraag beantwoord: wat zijn redenen dat jongeren die in Leeuwarden Oost wonen na een periode van werk weer gebruik maken van de bijstand? Deze vraag wordt benaderd vanuit het perspectief van de jongeren. De uitkomsten van het kwalitatieve onderzoek worden in dit rapport gedeeld.

Leeuwarden Oost in cijfers

Leeuwarden Oost bestaat uit vijf wijken: Bilgaard, de Vrijheidswijk, Heechterp-Schieringen, Camminghaburen en Oud-Oost. In deze wijken woont 41% van de jongeren die bijstand ontvangen terwijl 30% van alle jongeren in Leeuwarden in Leeuwarden Oost wonen (CBS-microdata, 2021). Dus relatief veel jongeren die in de bijstand zitten, wonen in Leeuwarden Oost. Dit is over de jaren heen redelijk stabiel gebleven (zie figuur 1).

>> **Figuur 1: Jongeren (18 t/m 26 jaar) in de bijstand in Leeuwarden Oost en in de overige wijken in Leeuwarden tussen 2018 en 2020.**

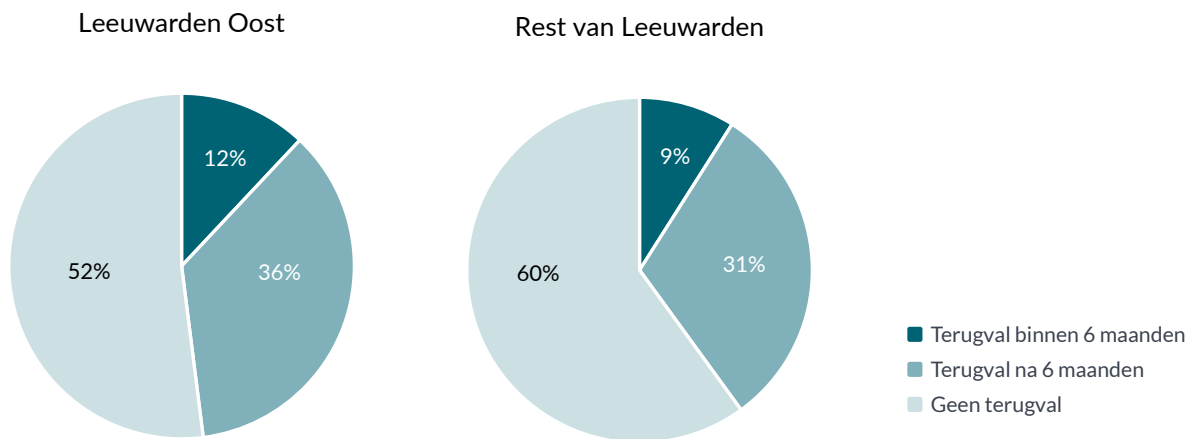
Bron: CBS-microdata, bewerking PF

In 2022 waren in Leeuwarden Oost 16,8% van de jongeren in de bijstand alleenstaande ouder. In de rest van Leeuwarden waren 9,9% van de jongeren in de bijstand alleenstaande ouder (Sociaal Domein Gemeente Leeuwarden, 2023). Dus relatief veel jongeren die in de bijstand zitten in Leeuwarden Oost zijn alleenstaande ouder, ten opzichte van jongeren in de bijstand in de rest van Leeuwarden.

¹ Zie bijlage 1 voor meer informatie over de methode

In Leeuwarden Oost maakt 47,8% van de jongeren opnieuw gebruik van de bijstand na een periode van werk, waarvan 11,5% binnen zes maanden. In de rest van Leeuwarden is het 40,0%, waarvan 8,5% binnen zes maanden (zie figuur 2).

>> Figuur 2: Terugval van jongeren in de bijstand in Leeuwarden Oost en in de rest van Leeuwarden

Bron: Sociaal Domein Gemeente Leeuwarden, bewerking PF

Dit onderzoek

Voor dit onderzoek zijn zeven jongeren uit Leeuwarden Oost geïnterviewd over hun ervaringen met bijstand en met werken. Op basis daarvan kan geen beeld worden geschetst van de ervaringen van alle jongeren in Leeuwarden Oost, maar de resultaten geven wel inzichten waarop verder gebouwd kan worden.

Uit de interviews komt naar voren dat omstandigheden in de privésituatie, de werksituatie en de begeleiding die de jongeren hebben gekregen van invloed kunnen zijn op het weer gebruikmaken van de bijstand. Deze drie factoren worden in dit rapport nader toegelicht. Vervolgens wordt aan de hand van de invloed die deze drie factoren op elkaar hebben, beschreven wat redenen zijn dat jongeren na een periode van werk weer gebruikmaken van de bijstand.

Omstandigheden in de privésituatie

Alle geïnterviewde jongeren hebben te maken of hebben te maken gehad met een gecompliceerde privésituatie, de mate waarin verschilt per jongere. Ze geven aan dat deze situatie onder andere invloed heeft op het uitvoeren van werkzaamheden.

Mentale en fysieke klachten

Mentale en fysieke klachten zorgen ervoor dat de geïnterviewde jongeren minder goed de mogelijkheid hebben om hun werk uit te voeren. Vijf jongeren hebben aangegeven dat ze last hebben gehad van psychische klachten en twee jongeren ervaren veel druk waar ze psychische klachten van hebben gekregen. Om hen heen zien ze meer jongeren die last hebben van mentale klachten, daardoor zijn ze zich bewust van het effect dat een bepaalde keuze op hun mentale gezondheid kan hebben, zoals de keuze voor een baan of opleiding. Wanneer de jongeren bij hun contactpersoon van de gemeente aangeven dat ze mentale klachten of druk ervaren, hebben ze het gevoel dat dit niet altijd serieus genomen wordt en dat ze hier zelf aan moeten gaan werken: "Ze kijken daar wel naar [psychische klachten], maar ze kijken niet van hoe kunnen we daaraan werken. Dat moet je echt allemaal zelf doen." Ook aan fysieke klachten wordt niet altijd aandacht besteed door de begeleider. Vier jongeren hebben last van fysieke klachten (of last van gehad), waardoor ze niet in staat waren om fysieke beroepen uit te oefenen. Van hen hebben twee jongeren aangegeven dat door hun contactpersoon bij de gemeente werd gevraagd om fysiek werk te doen, terwijl ze hier nog niet klaar voor waren.

Opleiding

Vier jongeren geven aan dat het niet hebben van het juiste diploma ervoor zorgt dat ze niet kunnen werken in de sector waarin ze het liefste aan de slag zouden gaan. De zeven jongeren zijn bij elkaar opgeteld met zeventien opleidingen begonnen waarvan er vier zijn afgerond en dertien niet. Zes van de zeven jongeren hebben na de middelbare school één of meer opleidingen niet afgerond. Bij drie opleidingen kwam dit door externe omstandigheden, zoals het krijgen van een kind of door een verhuizing. Drie andere opleidingen werden gestopt vanwege mentale problemen. Vier opleidingen werden gestopt vanwege gebrek aan begeleiding bij planning en mentale problemen of begeleiding die niet als prettig werd ervaren door de jongeren: "Tijdens het aanmelden en aan het begin van de opleiding wordt er wel aangegeven dat er heel veel hulp is, maar tijdens de opleiding is dit er weinig. Alleen als je er echt om vraagt, en nou ja dat is echt iets wat eh studenten echt het moeilijkst vinden." De jongeren geven aan dat het voor hen lastig is om alsnog een diploma te halen, omdat dit vaak een lang traject is, zonder goede begeleiding vanuit de scholen en de gemeente.

Financiën

Alle jongeren geven aan dat het lastig is of is geweest om rond te komen. Zij merken dat het leven duurder wordt en er weinig geld overblijft voor andere zaken na het betalen van de vaste lasten. Sommige jongeren hebben

schulden gehad en hebben in een schuldhulptraject gezeten. Hier hebben ze stress van ervaren: “Ik ben ook denk ik meer binnengebleven, geen zin meer om iets te doen, gestrest.” Door de schulden voelen ze druk om te gaan werken, maar ze merken in de praktijk dat het niet altijd lukt om het werk te behouden door de stress.

Stress ontstaat volgens vier jongeren ook wanneer ze van de uitkering naar werk gaan, of van werk naar de uitkering: “Het lastige met de uitkering dat je van uitkering naar werk gaat of van werk naar uitkering: bij beide moet je een periode overbruggen zonder geld.” De meeste jongeren hebben hier geen spaarpot voor. Bij twee jongeren ging deze periode gepaard met een herberekening waardoor ze onverwacht geld moesten terugbetalen. Vijf jongeren hebben ervaren dat je zelf goed moet blijven letten op de hoogte van je uitkering en wanneer je moet terugbetalen, één iemand merkte dat ook bij haar partner. De vijf jongeren moesten geld terugbetalen aan de gemeente wat achteraf niet terecht bleek. Ze werden gekort op hun uitkering of kregen te weinig uitbetaald van hun werkgever of het UWV. Drie jongeren zijn hier, mede met hulp van hun netwerk, zelf achteraan gegaan waardoor het geld aan hen terugbetaald is. De jongeren geven aan dat niet iedereen de mogelijkheid heeft om er werk van te maken. Al deze onzekerheden rondom hun financiën zorgen voor stress bij de jongeren.

Zorg voor familielid

Bij de geïnterviewde jongeren spelen ook andere situaties die tijd en energie vragen. Zo hebben drie jongeren te maken met een ziek familielid en hebben vier van de geïnterviewden de zorg voor kinderen. Ze vinden het soms lastig deze zorg te combineren met de werktijden of de hoeveelheid uren die ze moeten werken. Wanneer ze dit bij de werkgever of begeleider vanuit de gemeente aangeven, ervaren ze dat hier niet altijd over wordt meegedacht, waardoor stress ontstaat.

Knop om

Alle geïnterviewde jongeren hebben te maken gehad met een gecompliceerde privésituatie. Ze geven aan dat op een gegeven moment bij hen de knop omging, waardoor ze zich wilden gaan focussen op hun toekomst. Bij drie van de jongeren was dit moment toen hun kind werd geboren. Ze geven aan vanaf dat moment het nut van stabiliteit in te zien en dat hun eigen problematiek daardoor wegviel. Het vinden en behouden van stabiliteit is nog niet altijd makkelijk: “Daar ben ik nog steeds mee aan het vechten, maar het komt wel”. Bij een andere jongere kwam dit moment tijdens het doen van vrijwilligerswerk: “Ik ben nu aan het werk, of doe vrijwilligerswerk, en krijg hier iets voor terug”. Een huisdier zorgde bij twee van de jongeren voor een positievere kijk op de situatie.

Hoewel het eerste omslagpunt vanuit henzelf kwam, hebben zes jongeren ervaren dat een begeleider die met hen meedenkt bij het bereiken van hun doelen en door wie ze zich gehoord voelen dit proces kan versnellen. Ze hebben bij de gemeente meerdere begeleiders gehad en merken dat wanneer ze een begeleider hebben die meer met hen meedenkt, ze gemotiveerder zijn om aan hun toekomst te werken.

Invloed van de privésituatie op het weer gebruikmaken van de bijstand

Alle geïnterviewde jongeren hebben dus te maken of hebben te maken gehad met een gecompliceerde privésituatie. Zo hebben mentale klachten, fysieke klachten, het niet hebben van het juiste diploma, moeite met financiën en de zorg voor een familielid, invloed op het vinden en behouden van werk en het krijgen van de juiste begeleiding. Alle jongeren geven aan dat op een gegeven moment de knop bij hen omging, waarna ze zich meer op hun toekomst wilden focussen.

De situatie op het werk

Alle geïnterviewde jongeren hebben één of meerdere banen gehad. De periode dat de jongeren werkzaam zijn geweest voordat ze weer gebruikmaakten van de bijstand ligt tussen de twee maanden en twee jaar. De manier waarop ze werk vonden en de redenen waarom ze stopten met werken zijn verschillend, maar de grote lijnen komen overeen.

Het vinden van een baan

Alle geïnterviewde jongeren geven aan graag te willen werken. Zes van de zeven jongeren zijn intrinsiek gemotiveerd om aan de slag te gaan. Eén jongere wil wel werken, maar ziet dit als noodzaak. De jongeren geven aan dat het hebben van een baan hen structuur biedt en voor sociale contacten en inkomen zorgt. De sociale contacten op het werk dienen als vangnet voor de jongeren en ze kunnen er hun verhaal kwijt.

De jongeren hebben één of meer banen gehad, deze hebben ze op verschillende manieren gevonden. Zo hebben de jongeren vijf keer een baan gevonden via een traject van de gemeente, drie keer via hun eigen netwerk en vijf keer hebben ze zelf gesolliciteerd op een vacature.

Hiërarchie en communicatie

Negatieve ervaringen met hiërarchie op de werkvloer komen bij zes jongeren naar voren. Door de jongeren wordt ervaren dat hen regels worden opgelegd door de werkgever waar ze vraagtekens bij hebben. Wanneer ze om uitleg vragen, krijgen ze die niet. Dit vinden ze erg frustrerend. Ze hebben het gevoel dat er veel van hen gevraagd wordt, wat ze wel willen doen, maar dat er weinig begrip en flexibiliteit tegenover staat vanuit de werkgever. Voor vier jongeren waren de hoeveelheid uren die ze moesten werken te veel of was het werk te zwaar. Ze gaven aan dat ze het aankaartten bij hun werkgever, maar daar werd volgens hen niet naar geluisterd. Twee jongeren kregen zelfs meer uren. Twee van de geïnterviewden geven aan dat de werktijden hen zwaar vielen. Ze werkten lange dagen of nachtdiensten waardoor ze hun dierbaren weinig zagen. Dit wilden ze niet, maar het was niet bespreekbaar met de werkgever. Hierdoor voelden ze zich niet serieus genomen: "Ik heb gezegd dat ik daar niet meer zou komen werken, want ik voel me niet serieus [genomen]." Voor de jongeren is dit een reden om ontslag te nemen.

Vanwege ervaren gebrek aan communicatie vanuit zowel de jongeren als de werkgever en gebrek aan betrokkenheid van de werkgever zijn vijf jongeren gestopt met werken. Twee jongeren vertelden dat ze problemen op de werkvloer meldden bij hun leidinggevende, die pakte deze meldingen niet serieus op. Daarom hebben de jongeren ontslag genomen. Drie jongeren hadden privéproblemen die hun werk beïnvloedden. Ze vertelden dit niet aan hun leidinggevende, maar doordat de privésituatie lastig te combineren was met werk, zijn ze hun baan verloren. Vier jongeren geven aan dat een stukje betrokkenheid vanuit de werkgever hierbij zou helpen, omdat ze het zelf lastig vinden de privésituatie aan te kaarten: "Ze kijken nooit naar hun werknemers en

weten ook niet wat er in hun leven speelt. Je moet het ze zelf vertellen. Ik doet dat ook wel zelf, maar kom er soms wat laat mee.”

Externe omstandigheden

Twee jongeren zijn twee jaar werkzaam geweest bij een bedrijf, waarna hun tijdelijke contract niet werd omgezet in een vast contract. Hierdoor moesten ze op zoek gaan naar ander werk. Dit vonden ze erg jammer en ze zouden willen dat hier iets aan gedaan kon worden. Drie jongeren moesten stoppen met werken door een ongeluk. Bij twee van hen werd dit door de werkgever niet goed doorgegeven aan het UWV, waardoor de uitbetaling moeizaam verliep. Eén van deze jongeren moest elke zes maanden een nieuw contract tekenen, omdat de werkgever dan van BV veranderde. Hij had drie jaar gewerkt bij deze werkgever, maar dat was op papier niet te zien. Door deze ervaringen geven drie jongeren aan dat ze het belangrijk vinden dat er meer controle op werkgevers komt.

Intrinsieke motivatie

Alle geïnterviewde jongeren geven aan dat ze het belangrijk vinden affiniteit te hebben met het werk dat ze doen. Ook het hebben van leuke collega's vinden ze belangrijk. Eén jongere heeft ervaren dat hij na een aantal maanden het werk te eentonig vond, dit gaf hij aan bij zijn werkgever. De werkgever vond hem vervolgens niet gemotiveerd genoeg om te werken en wilde geen andere werkzaamheden voor hem zoeken. Vier andere jongeren moesten werk doen van hun begeleiders dat niet bij ze paste: “En ik weet van mezelf al, dan ga ik beginnen en beloof ik iets en dan knap ik weer er af, maar hij snapte mij niet”. De jongeren geven aan dat ze het belangrijk vinden een baan te hebben die ze leuk vinden, omdat ze bang zijn voor de negatieve effecten die een niet leuke baan op hun mentale gezondheid kan hebben: “Dan ga je er nog meer psychisch op achteruit. Dat is ook een feit dat bewezen is, als je iets doet wat je niet leuk vindt, zak je alleen maar dieper weg in negatieve gedachtes of depressies.” Wanneer een baan niet leuk is, of ze merken dat het van invloed is op hun mentale gezondheid, weten ze dat ze het werk niet lang volhouden.

Aan alle jongeren is gevraagd wat ze zouden willen doen als alles mogelijk zou zijn. Allen geven aan dat ze graag aan het werk zouden gaan bij hun droombaan zoals docent of automonteur. Ook willen ze een goede woning. Deze hoeft niet voor iedereen in Leeuwarden te staan. Maar ze zien ook in dat dit misschien niet mogelijk is. Zo is het voor drie jongeren niet mogelijk een opleiding te volgen tot hun droombaan, door het ontbreken van een startkwalificatie of doordat ze zelf aangeven dit mentaal niet aan te kunnen. De jongeren die dat wel kunnen geven aan het liefste één dag per week naar school te gaan en de andere dagen te werken.

Invloed van de werksituatie op het weer gebruikmaken van de bijstand

Alle geïnterviewde jongeren zouden graag aan het werk gaan. Hierbij vinden ze het belangrijk dat ze een baan hebben die ze leuk vinden. Ook vinden ze het belangrijk serieus genomen te worden door hun baas, dat er de mogelijkheid is om privésituaties bespreekbaar te maken en dat er ruimte is voor flexibiliteit in de te werken uren, tijden en de uit te voeren taken. Gebeurt dit niet, dan werken ze liever niet voor deze werkgever. Een andere reden dat ze stopten met werken was omdat hun tijdelijke contract afliep en omdat ze door een ongeluk niet meer in staat waren om te werken.

Begeleiding

Alle jongeren die voor dit onderzoek geïnterviewd zijn, hebben momenteel een begeleider die ze kunnen benaderen vanuit de gemeente of een andere organisatie. Het doel van de begeleiding is om de jongeren aan het werk te helpen. Jongeren geven aan ook hulp te krijgen van familie en vrienden.

Netwerk

Bij het vinden van de juiste hulp binnen de gemeente geven twee jongeren aan dat het eigen netwerk een rol speelt. Dit netwerk kan bestaan uit hun familie en vrienden, dit is tevens hun vangnet. Niet alle jongeren hebben familie of vrienden als vangnet, zij zijn meer afhankelijk van de gemeente. Via hun netwerk horen de jongeren van de mogelijkheden die er zijn, wanneer dit niet door hun begeleider wordt verteld, zoals over het bestaan van potjes die ze kunnen aanvragen en nieuwe trajecten voor begeleiding naar werk. Drie jongeren geven ook aan hulp te hebben gekregen vanuit hun eigen netwerk bij het aanvechten van een verrekening van de bijstand of wanneer ze gekort werden op de bijstand. Eén jongere werd ook gekort, maar heeft hier geen werk van gemaakt. Niet iedereen heeft in zijn omgeving de juiste mensen die kunnen helpen.

Maatwerk in de begeleiding

Een vaste contactpersoon begeleidt de jongeren bij de gemeente. Deze persoon kan wisselen en zes jongeren geven aan dat zij het lastig vinden wanneer deze wisseling plaatsvindt. De veranderingen worden niet altijd goed aan hen doorgegeven, waardoor ze niet weten wie ze kunnen benaderen bij vragen. Wanneer de jongeren drie maanden aan het werk zijn, raken de jongeren officieel uit de bijstand en hebben ze geen begeleider meer vanuit de gemeente, terwijl ze soms nog wel tegen zaken aanlopen waar ze hulp bij kunnen gebruiken.

De jongeren geven aan dat er verschillen zitten tussen de begeleiders die ze hebben. De éne kijkt naar mogelijkheden binnen de regels, de ander is heel zakelijk. “Ze [de begeleider] was daadkrachtig, maar ook echt heel menselijk, gewoon echt mens tot mens contact.” en “Hij probeerde mij zo snel mogelijk aan het werk te krijgen, en je mag geen werk weigeren. Zo staan begeleiders ook tegenover je.” De jongeren geven aan het zakelijke ook te begrijpen, aangezien er vanuit de gemeente nu eenmaal regels zijn. Door deze regels (Rijksoverheid, n.d.) hebben vier van de zeven geïnterviewde jongeren werk gedaan waarvan ze al wisten dat ze het niet lang vol zouden houden, omdat het niet bij hen paste. Drie jongeren hebben tijdens het werk bij hun contactpersoon aangegeven dat ze bang waren voor hun mentale gezondheid, daar werd volgens de jongeren door meerdere begeleiders niet serieus op gereageerd. Dit vinden ze erg jammer. Als er meer echte aandacht zou zijn voor hoe het met de jongere gaat en hoe zijn of haar situatie op dat moment is, zou dat volgens de jongeren op de lange termijn helpen: “Als er meer begeleiding was geweest of ze had net iets meer doorgevraagd, misschien had ik dan wel open boek gespeeld [...]. Dat durfde ik niet”.

“Er wordt alleen benoemd de reden wat er niet kan. Bijvoorbeeld ‘goh je hebt daar de opleiding niet voor gedaan en het diploma niet gehaald’ terwijl je het misschien wel heel goed zou kunnen, maar je hebt de papieren er niet voor. Kijk naar de oplossingen die er wel liggen.”

Communicatie

Vijf jongeren geven aan dat wanneer ze niet lekker in hun vel zitten, de begeleiding moeizaam verloopt. Op dat moment hebben ze soms ook moeite om op tijd te komen. Ze praten niet met hun contactpersoon over wat hen dwars zit waardoor miscommunicaties ontstaan. Een aantal jongeren geeft aan wel te communiceren over wat hen dwars zit of dat ze te laat komen, maar dat ze er alsnog op afgerekend worden. In de miscommunicatie speelt ook angst een rol. Drie jongeren geven aan dat ze in gesprekken met medewerkers van de gemeente op hun woorden letten. Ze zijn bang dat ze per ongeluk iets zeggen wat invloed heeft op hun uitkering: “Bij de gemeente kan dat [open praten] niet, want ze kunnen het tegen je gebruiken.” Vier jongeren hebben aangegeven dat ze aan het werk willen om van het controlerende gedrag van de gemeente af te zijn: “Dat is ook de reden dat mensen willen gaan werken, zodat ze van de gemeente af zijn, wat ook mijn doel is.”

Beeldvorming

Bij begeleiding vinden alle jongeren maatwerk, empathie en het samen denken in mogelijkheden erg belangrijk. Dat gebeurt volgens hen nog niet altijd. Door sommige mensen in hun netwerk worden de jongeren gezien als uitkeringstrekkers en vier jongeren beschrijven zichzelf als ‘een probleemjongere’. Ze hebben het idee dat er ook gehandeld wordt naar deze opgelegde labels en er weinig naar de persoon erachter wordt gekeken. “Ik vind het ook lastig dat ik word gezien als een van die uitkeringstrekkers. Dat ben ik niet, ik heb een uitkering gehad omdat ik hem nodig had. Ik word snel op die hoop gegooid.” Ook heeft een aantal jongeren het idee dat er minder coulance is op het werk en bij de uitkering: “Je hebt nu een handhaving die ervanuit gaat dat je schuldig bent totdat het tegendeel bewezen is. Dat is een hele grote, want je voelt je dus ook schuldig. Terwijl je doet je best [...]”

Invloed van begeleiding op het weer gebruikmaken van de bijstand

De jongeren geven aan behoefte te hebben aan maatwerk bij het kijken naar hun toekomstmogelijkheden. Wanneer dit niet wordt gedaan weten de jongeren al dat ze waarschijnlijk niet lang bij een werkgever aan de slag zullen gaan. Ze vinden het lastig dit te communiceren en missen ook communicatie vanuit hun begeleider en het aandragen van mogelijkheden. Niet alle jongeren hebben een netwerk dat hen hierbij kan helpen. De meeste jongeren benoemen dat de begeleiders ook niet veel ruimte hebben om het anders te doen vanwege alle regels waar ze zich aan moeten houden, maar dat sommige het wel meer proberen dan anderen.

Conclusie

In dit rapport zijn de redenen dat jongeren uit Leeuwarden Oost weer gebruikmaken van de bijstand na een periode van werk beschreven. De zeven geïnterviewde jongeren hebben één keer of vaker gebruikgemaakt van de bijstand. De reden dat ze weer gebruikmaakten van de bijstand is verschillend, maar de grote lijnen komen veelal overeen.

Alle jongeren hebben in de privésituatie zaken spelen, die tijd en energie kosten. Ze praten hier niet makkelijk over op het werk of met hun contactpersoon. Hierdoor ontstaat een ervaren gebrek aan betrokkenheid en communicatie, zowel met de werkgever als met de contactpersoon bij de gemeente. Door het ervaren gebrek aan betrokkenheid en communicatie is het mogelijk dat de jongeren werden ontslagen, of uit frustratie zelf ontslag namen. Ook externe factoren spelen een rol bij het verliezen van een baan zoals het niet verlengen van een contract of door een ongeluk.

Alle jongeren vinden het belangrijk om werk te doen dat ze leuk vinden. Ze geven aan passie te hebben voor een bepaalde werksector. Hierin zouden ze het liefste aan de slag gaan. Ook vinden ze het belangrijk serieus genomen te worden door hun baas en dat er de mogelijkheid is om privésituaties bespreekbaar te maken. Wanneer ze werk doen dat ze niet leuk vinden en waar ze niet serieus genomen worden, lukt het vaak niet om de werkzaamheden langere tijd vol te houden.

“Ik ben een jongen die problemen heeft, maar dat deel ik niet. En dan kom ik op het werk of mis ik een dag, want ik dingen moet regelen, dan deel ik het niet. Dan houd ik het alleen voor mezelf. Ze zeggen dan van waarom kom je te laat en dan moet ik iets gaan verzinnen. Ik zou het gewoon kunnen zeggen. Maar daar houd ik niet van om dingen met mensen te delen, maar dat is nu anders geworden, ik deel alles gewoon. Maar toen niet, toen was ik meer gesloten. Ik moest gewoon praten, anders kon je niet geholpen worden.”

Alle geïnterviewde jongeren geven aan dat ze behoefte hebben aan maatwerk en empathie van hun begeleiders. Wanneer dit ontbreekt, waardoor ze werk moeten doen dat ze niet leuk vinden of nog niet aan toe zijn, is de kans dat ze stoppen met het werk groter. Ook hebben niet alle jongeren een netwerk van mensen om zich heen dat hen opvangt of kan helpen de juiste hulp te vinden. Wanneer deze hulp ook vanuit de gemeente niet komt, ervaren ze minder mogelijkheden om aan hun toekomst te werken.

“Mijn tweede keer in de bijstand was op zich prima, ook de begeleider, maar ook hier moest opletten met wat ik zei. Nou zie ik ook wel in dat de regels vanuit de gemeente komen en dat de begeleiders daar ook niks aan kunnen doen.”

De privésituatie, werksituatie en de begeleiding die de jongeren krijgen zijn dus alle drie van invloed op hoe jongeren werken en de bijstand ervaren. Deze drie factoren komen vaak tegelijkertijd voor. Zo geven de meeste jongeren aan dat wanneer er iets speelt in de thuissituatie ze dit meenemen naar het werk. Op het werk communiceren ze hierover niet met hun baas. Ze proberen er te werken en problemen in de thuissituatie op te lossen. Dit lukt niet altijd. Door het gevoel niet serieus te worden genomen door hun baas, haken de jongeren af. Waarna ze ontslag nemen. Hun ontslag communiceren ze niet altijd goed naar hun begeleider, wat weer van invloed kan zijn op hun uitkering. Hieruit blijkt de complexiteit van de redenen dat jongeren weer gebruikmaken van de bijstand na een periode van werk. Verschillende zaken hebben met elkaar te maken en versterken elkaar. Er is nooit maar één reden.

Tips van de geïnterviewde jongeren

Tijdens de interviews kwamen tips ter sprake die de jongeren hebben voor opleidingsinstituten, werkgevers en de overheid. Hieronder de meest voorkomende:

1. Bied maatwerk, zowel in de begeleiding op scholen, als bij de werkgever, als bij de gemeente. Denk daarbij in mogelijkheden en doe het samen met de jongere.
2. Neem als werkgever de tijd voor je werknemers, geef duidelijkheid als daarom gevraagd wordt en behandel iedereen gelijk.
3. Wees proactief in de communicatie. Een aantal jongeren geeft aan het bij problemen lastig te vinden de eerste stap tot communicatie te zetten. Wanneer een docent, werkgever of begeleider de eerste stap zet, wordt de drempel verlaagd.
4. Werk aan een betere communicatie binnen de gemeente tussen verschillende afdelingen. Financiën en handhaving voeren nu soms acties uit zonder de situatie echt te kennen. Zorg ook voor betere communicatie richting de jongeren zodat ze beter weten waar ze aan toe zijn.

Aanbevelingen

Vanuit dit onderzoek kunnen geen harde conclusies worden getrokken. Het onderzoek kan als startpunt dienen voor vervolgonderzoek waarbij wordt aangeraden om een representatieve respondentengroep te nemen. Verder is het raadzaam om meer tijd te nemen voor het ontwikkelen van een vertrouwensband met de respondenten om diepgaandere antwoorden te krijgen en de kans op sociaal wenselijke antwoorden te verminderen. Ook kan onder andere leeftijdsgroepen een soortgelijk onderzoek uitgevoerd worden. Bij vervolgonderzoek is het aan te raden om de jongeren een tijdlijn te laten invullen om verschillende gebeurtenissen in de tijd duidelijk in beeld te brengen.

Uit dit onderzoek blijkt dat de jongeren een moment ervaren waarbij de knop om ging en ze zich meer op de toekomst gingen focussen. In een vervolgonderzoek zou het interessant kunnen zijn om verder uit te zoeken wat hieraan bijdraagt, of wat dit tegenwerkt.

Voor dit onderzoek zijn alleen de ervaringen van de jongeren in beeld gebracht. Bij een vervolgonderzoek zou het interessant zijn om ook de perspectieven van de gemeente, het onderwijs, werkgevers en het netwerk van de jongeren in beeld te brengen.

// LITERATUUR

CBS-microdata. (2021). 2018-2020

Sociaal Domein Gemeente Leeuwarden. (2023)

Hennink, M., Hutter, I., & Bailey, A. (2011). *Qualitative Research Methods* (2de editie). Sage.

Programma Leeuwarden Oost. (2022). *Samen werken aan perspectief: programmaplan Leeuwarden Oost*.

Rijksoverheid. (n.d.) *Wat zijn mijn rechten en plichten in de bijstand?*.

<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/bijstand/vraag-en-antwoord/wat-zijn-mijn-rechten-en-plichten-in-de-bijstand>

// BIJLAGES

Bijlage 1: Verantwoording

Het onderzoek is uitgevoerd door semigestructureerde interviews af te nemen bij zeven jongeren, die na een periode van werk weer gebruikmaakten van de bijstand en in Leeuwarden Oost wonen. Er is voor gekozen om de interviews af te nemen bij jongeren tussen de 18 en 26 jaar om aan te sluiten bij de definitie van jongeren van de gemeente Leeuwarden. Doordat de doelgroep lastig te bereiken is, is ervoor gekozen om ook drie jongeren te interviewen die 27 en 28 jaar zijn. Ook was één jongere niet meer woonachtig in Leeuwarden Oost. Er zijn vijf vrouwen geïnterviewd en twee mannen. De interviews zijn afgenomen tussen 10 mei 2023 en 25 mei 2023.

Vier van de zeven jongeren vallen onder dezelfde begeleider. Deze begeleider heeft het planbureau in contact gebracht met de jongeren. Via deze jongeren heeft hun begeleider vervolgens het planbureau in contact kunnen brengen met de drie andere jongeren. Er is voor gekozen om alleen jongeren te interviewen waarvan werd ingeschat dat ze zelfstandig genoeg waren om alleen deel te nemen aan het interview, aangezien er geen tijd was om een vertrouwensband op te bouwen. De jongeren hebben vooraf te horen gekregen dat er een attentie van vijftig euro tegenover hun deelname aan het interview stond. Het is mogelijk dat ze daardoor hebben deelgenomen aan het interview zonder hier volledig achter te staan of sociaal wenselijke antwoorden hebben gegeven om de attentie wel te ontvangen.

Er is geprobeerd om sociaal wenselijke antwoorden te voorkomen door duidelijk te maken aan de jongeren dat ze de attentie zouden krijgen ongeacht hun antwoord en/of het niet beantwoorden van vragen. Verder is er ook benadrukt dat Planbureau Fryslân dit onderzoek niet uitvoert voor gemeente en dat de antwoorden van de jongeren anoniem en niet herleidbaar worden verwerkt.

De deelnemers zijn vooraf gevraagd op welke plaats zij geïnterviewd zouden willen worden, ze kozen allen voor het gemeentehuis. Door de keuze voor locatie bij hen te laten werd ervoor gezorgd dat ze zich prettig voelden in de omgeving. De deelnemers hebben voorafgaand aan het interview een toestemmingsverklaring getekend. Vervolgens is er per interview een verslag gemaakt. Dit verslag is toegestuurd naar de geïnterviewde jongere. De jongere kreeg de mogelijkheid om het verslag na te gaan, wijzigingen aan te brengen en aanvullingen te doen. Daarna zijn de verslagen geanonimiseerd en gecodeerd volgens de Grounded theory (Hennink et al., 2011). Aan de hand van de verschillende codes zijn de interviews geanalyseerd.

De data die gebruikt is in dit onderzoek is beschikbaar gemaakt door Sociaal domein gemeente Leeuwarden en gebaseerd op berekeningen van DataFryslân op basis van niet-openbare microdata van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

Bijlage 2: interviewgids

Introductie

Dit gesprek voeren wij om meer inzicht te krijgen in de ervaringen van jongeren die in de bijstand zitten met werken. We zijn benieuwd naar hoe jongeren hun periode van werk hebben ervaren en gaan daarom in gesprek met 5-10 jongeren uit Leeuwarden Oost. Wij doen dit onderzoek niet in opdracht van of voor de gemeente. De vragen die we je straks gaan stellen hebben te maken met werk en je omgeving. Als er vragen zijn die je liever niet beantwoord, dan mag je dat aangeven en we kunnen het interview stoppen als daar behoefte aan is.

Alles wat je zegt zal anoniem en niet herleidbaar naar jou verwerkt worden, zowel in het rapport als op het dashboard. We verzamelen informatie tijdens verschillende gesprekken. Die informatie gaan we bundelen, voordat we het tot een rapport verwerken. Hierdoor is de informatie niet naar jou herleidbaar. Je naam zal ook niet worden gebruikt. Als je wilt kun je het verslag dat wij van dit gesprek maken lezen. Je hebt zonet getekend voor je akkoord tot deelname aan het interview en toestemming gegeven dit gesprek op te nemen. Heb je nog vragen voor ons voordat we beginnen?

Vooraf

Alias (zelf bedenken):

Vragen

Inleidend

1. Waar ben je opgegroeid?

Probe: geboorteplaats, basisschool, middelbare school, (wat ze ervan vonden) eerste baantje, ervaringen, broers/zussen, waar goed in, wat leuk, hobby's

2. Kun je iets vertellen over de mensen in je omgeving/de mensen waar je mee samenwoont?

Probe: huisgenoten, familie, vrienden, collega's, hoe vaak, waarover, met wie meest contact

3. Hoe ziet je dag er normaalgesproken uit?

Probe: andere mensen ontmoeten, indeling dag, waarvoor de deur uit, wat vind je daarvan, wat vinden anderen daarvan?, voordelen, nadelen

Kern

4. Hoe zag je dag eruit toen je werkte?

Probe: overeenkomsten, verschillen, wat vind je daarvan? Voordelen, nadelen

5. Wat voor werk heb je gedaan?

Probe: branche, grootte bedrijf, hoe lang gewerkt

6. Hoe heb je deze baan gevonden?

Probe: hulp, zelf, leefsituatie toen, baankans

7. Wat vond je van het werk?

Probe: was het goed te combineren, begintijd, werkzaamheden, werkdruk, collega's, voordelen vs nadelen

8. Wat had je nodig om daar te kunnen blijven werken?

Probe: tips voor je baas, collega's, werktijden, flexibiliteit

9. Zijn er dingen die je zelf anders had willen doen?

10. Bij wie kun je terecht met vragen over het werk/bijstand?

Probe: hoe verliep dit contact, gemeente, familie, vrienden, collega's

11. Wat doen de mensen om je heen op een dag?

Probe: vrienden, familie, burens, wat vind jij daarvan, wat vinden zij daarvan

12. Wat deden de mensen om je heen op een dag toen je werkte?

Probe: dagindeling, familie, vrienden, wat vonden zij daarvan

13. Ben je nu op zoek naar werk?

Ja, Probe: proces, wat voor werk zoek je, krijg je hulp, rol gemeente

Nee, Probe: reden, krijg je hulp/aanmoediging

Afsluiting

14. Ken je jongeren die op zoek zijn naar werk?

Probe: hun ervaringen, wat vind je daarvan, baankans

15. Als alles mogelijk zou zijn, wat zou je dan het liefste doen?

Probe: werk, dagindeling, contacten, wat wilde je vroeger worden?

16. Heb je drie tips voor ons die we echt mee moeten nemen?

Wil je iets voegen/ is er iets dat we niet besproken hebben, maar wel belangrijk kan zijn?

Afsluiting

- Hoe gaat het verder: de opname beluisteren wij alleen, aan de hand daarvan maken we een verslag van dit gesprek, de opname verwijderen we. Het verslag sturen wij je toe
- Wat vond je van dit gesprek?
- Heb je nog vragen?
- Onszelf kort voorstellen
- Bedanken voor gesprek en tijd

Planbureau Fryslân
Doelestraat 8a
8911 DX Leeuwarden
(058) 234 85 00
info@planbureau Fryslân.nl
www.planbureau Fryslân.nl

Planbureau Fryslân wordt gesubsidieerd door de provincie Fryslân.

COLOFON

Auteurs

Mirre van der Meer, Jolijn Hutjes

Eindredactie

Stephanie Brands, Hammie de Boer

Met dank aan

alle geïnterviewden, Leeuwarden Oost, Gemeente Leeuwarden, Data Fryslân, Sjoerd Nooitgedagt en Nienke Broeils

© Planbureau Fryslân, 2023. Verveelvoudigen is toegestaan, mits Planbureau Fryslân als bron wordt vermeld.